



Alınış tarihi (Received): 05.07.2023

Kabul tarihi (Accepted): 27.09.2023

## Hayvancılık Eğitimlerinin Kırsal Kadınların Tutum ve Davranışlarına Etkisi (Tokat İli Merkez İlçe Araştırması)

Nuray KIZILASLAN<sup>1,\*</sup>

<sup>1</sup>Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü/ Tokat

\*Sorumlu yazar: [nuray.kizilaslan@gop.edu.tr](mailto:nuray.kizilaslan@gop.edu.tr)

**ÖZET:** Tarımsal yayım çalışmaları hızla değişen ve gelişen tarımsal üretim gereklerine uygun yenilikleri ve iletişim tekniklerini üreticiye aktarmaktadır. Bu çalışmanın amacı doğru hayvancılık yapılması için kadınlara verilen hayvancılık eğitimlerinin çiftçi davranışlarına etkisini ortaya koymaktır. Araştırma verileri Tokat ilinde 16 köyde hayvancılık eğitimlerine katılan kadınlarla görüşülerek elde edilmiştir. Kadınların hepsi ev hanımı olup çiftçilikle uğraşmaktadır. Eğitime katılan kadın çiftçilerin %53,33'ü eğitimden sonra uygulamalarını değiştirmiştir. Kadın çiftçilerin hayvansal eğitimden sonra değiştirdikleri en önemli davranış ahırda havalandırma kullanma, ahır hijyeni ve meme temizliğine dikkat etmeleri olarak görülmüştür. Hayvansal eğitimden beklenen faydanın sağlanması çiftçilerin elde ettikleri bilgileri işletmelerinde uygulamalarına bağlıdır. Araştırma sonuçları, kadın çiftçilerin hayvancılık ile ilgili eğitimlere katılma konusunda istekli olduklarını ve eğitimlerden elde ettikleri bilgileri büyük ölçüde işletmelerinde uyguladıklarını göstermektedir. Eğitimlerin sürekli ve sürdürülebilir olması tarımsal yayım çalışmalarının başarısını artıracaktır.

**Anahtar Kelimeler-** Çiftçi davranışları, hayvancılık, kadın çiftçi, tarımsal yayım

## The Effect on Attitudes and Behaviors of Rural Women of Livestock Training (Tokat Province Central District Research)

**ABSTRACT:** Agricultural extension studies requirements to the producer techniques suitable for rapidly changing and convey innovations and communication developing agricultural production. The aim of this study is to reveal the effect of livestock training given to women on farmer behavior in order to make the right livestock. The research data were obtained by interviewing the women who participated in animal husbandry training in 16 villages in the province of Tokat. All of the women are housewives and are engaged in farming. the women farmers who participated in the training changed their practices 53.33% of after the training. The most important behavior that female farmers changed after animal training was seen as using ventilation in the barn, paying attention to barn hygiene and udder cleaning. Providing the expected benefit from animal training depends on the farmers' application of the knowledge they have obtained in their enterprises. The results of the research show that female farmers are willing to participate in the trainings on animal husbandry and apply the knowledge obtained from the trainings in their businesses to a large extent. Continuous and sustainable training will increase the success of agricultural extension studies.

**Keywords-** Farmer behavior, female farmer, livestock, agricultural extension.

### 1. Giriş

Türkiye ekonomisinde tarım sektörü önemli bir yere sahiptir. Tarım sektörü, ulusal ve uluslararası düzeyde sürekli olarak önemini sürdüren bir sektördür. Bu süreklilik, tarımın büyük toplum kesimlerine istihdam sağlaması, birçok endüstri dalını ham madde üretimi ile desteklemesi, temel insan beslenmesine katkı sağlaması ve geniş çaplı ticarete olan katkıları

gibi faktörlere dayanmaktadır (Onurlubaş ve Kızılaslan, 2007). Sektördeki hayvancılığın yeri ise ekonomik, sosyal ve gıda güvencesi açısından önemli konumdadır. Gıda güvencesi, her bireyin yeterli miktarda gıdaya ekonomik ve fiziksel olarak erişimini sağlarken aynı zamanda güvenilir, kaliteli ve sağlıklı beslenmeye erişme hakkını koruma anlamına gelmektedir (Onurlubaş ve Gürler, 2015). Hayvansal üretimde sermaye birikim fazlalığı, sermaye/hasıla oranının yüksek olması, değer artışı fazla olan ürünlerin ortaya çıkması, yan ürünlerinin farklı alanlarda kullanılma durumu, faaliyetlerin mevsimsel olmadan yıl içerisinde sürekli devam etmesi, işgücü verimliliğinin artırılması, istihdam imkanları hayvancılığın ön plana çıkmasını ve sorunlarının çözülmesini gerektiren bir üretim kolu haline getirmektedir.

Hayvancılık sektörünün en önemli sorunları arasında yerli ırkların ıslah edilememesi, yeterli miktarda kaliteli kaba yem üretilmemesi, çayır-mera alanlarının hızla azalması ve kalitelerinin iyileştirilememesi, kesif yem hammaddesi temininde büyük oranda dışa bağımlı olunması, üretimdeki yüksek maliyetler, üretici ile tüketici arasında aracılardan fazla olması, bazı bulaşıcı hastalıklara bağlı hayvan kayıplarının önlenememesi, küçük işletmelerde mekanizasyonun yetersiz olması ve örgütlenmedeki yetersizlikler yer almaktadır (Ergün ve Bayram, 2021). Türkiye’de hayvancılıkta verim artışı için uzun yıllardır ıslah çalışmaları yapılmakta olup, hayvan sağlığı ve refahı, kaliteli ve yeterli yem ile yetiştirici ilgisi gibi çevresel sorunlar bulunmaktadır (TOB, 2021). Sorunların çözümünde tarımsal yayım faaliyetlerinin önemi büyüktür.

Teknolojinin gelişmesi, yeniliklerin yeni bilgi ve beceriler gerektirmesi nedeniyle hayvancılık faaliyetinde yer alan çiftçilerin bilgilerinin sürekli güncellenmesi gerekmektedir. Özellikle, işletme büyüklüklerinin küçük ve dağınık olması, üreticilerin eğitim seviyesinin düşüklüğü ile örgütlenmenin yetersizliği gibi olumsuz faktörler üretimde kullanılacak bilgi birikimini negatif yönde etkilemektedir. Üreticilerin bakım ve besleme konusundaki bilgi eksiklikleri hayvanların verim düzeylerinin yükseltilmesi yanında hijyenik şartlar ve kaliteli üretim yapılmasını da engellemektedir. Bu durum hayvansal ürün pazarlama imkânlarını kısıtladığı gibi tüketicilerin de sağlıksız gıda tüketmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır.

Tarımın giderek daha fazla bilgiye dayalı bir sektör halini alması, doğal kaynakların akılcı yönetimi ve sürdürülebilirliği ile ilgili kaygıların öne çıkması tarımsal yayımın önemini arttırmakta (Kızılaslan ve Ünal, 2013) hayvancılığın önemi dikkate alındığında bu konulara yönelik yayım eğitimlerinin sürekli ve sürdürülebilir olmasını ortaya koymaktadır. Tarımsal yayım eğitimi ile bilgi ve teknolojilerin zamanında erkek veya kadın çiftçiler ayırt edilmeksizin ulaştırılması üretim artışı ve kalitesini doğrudan etkileyecektir.

Toplumların başarılarında eğitimin rolü büyüktür. Kırsal kalkınmanın sağlanmasında da eğitim önemli bir yere sahiptir. Tarımsal üretim sürecinin her aşamasına katılan kadınların eğitilmesi, bilinçlendirilmesi üretimin etkinliğinin artırılmasına neden olabilecektir. Kırsalda kadınların kendi kendilerine yardım etmelerine yardım etmek, kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak, bilgi ve becerilerini geliştirmek için ortam sağlanması gerekmektedir. Kadın eğitimi demek toplum eğitimi demektir. Kadınlara yönelik gerçekleştirilen tüm eğitim programlarının etkisi ve yaygınlığı onların çocuklarını da kapsayacak dolayısıyla kuşaktan kuşağa geçerek eğitilmiş toplumlar oluşabilecektir. Kadınların eğitim yoluyla gelişimi ile mevcut yapının iyileşmesine, cinsiyetler arası eşitsizliğin azaltılmasına, sosyal ve ekonomik kalkınmanın daha dengeli olmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Kırsal kadınlar tarım sektöründe üretim faaliyetlerine yoğun bir şekilde katılmaktadır. Bitkisel ve hayvansal üretimin her aşamasına katılmakta olup genel olarak bitkisel üretimde pazarlamada kısmi olarak yer alsa da her aşamasında, hayvansal üretimde ise sağım, ahır temizliği, süt ürünlerinin yapımı, besleme, ot toplama işlerini yürütmektedir. Bu nedenle kırsal ekonomi içerisinde kalkınmada aktif rolleri bulunmaktadır. Ancak bu aktif rollerine rağmen kırsal kadının emeği görünmez yapıdadır. Kırsal kadın ekonomik karşılığı olmadan ücretsiz aile işçisi olarak emek vermekte tarımsal üretimin önemli bir bölümünü yüklenmektedir. Çiftçi kelimesi her zaman kırsal alanda erkeklere karşılık gelmektedir. Kırsal alanda erkek çiftçi kadar çalışan kadın çiftçilere meslek yönünden bakılmamakta ev hanımı olarak görülmektedir. Üretim sürecinde ise rutin olarak çalışması olağan görülmekte olup emeği görünmez hale gelmektedir. Bununla beraber kadının tarımsal üretim sürecindeki rollerinin bilinmesi, ulusal ve uluslararası kuruluşların da bu konudaki duyarlılık çalışmaları, dezavantajlı bir grup olduklarının ortaya konmasıyla kadınlar çeşitli program ve projelerin içerisine alınmaya başlamıştır. Hatta bu programlarda kadına pozitif ayrımcılığa yönelik uygulamaların da olduğu görülmektedir.

Kırsaldaki kadınların tarımsal üretim sürecindeki faaliyetleri ve aile içindeki rolleri kadın ve erkek bakış açısıyla farklı hale gelmektedir. Erkeklerin kadın rollerine yaklaşımı geleneksel değerlere dayanmaktadır. Oysa kadınlar hem tarımsal faaliyetler bağlamında hem de aile hayatında daha eşitlikçi, daha demokratik ve daha aktif katılımcı roller benimsemektedir (Kızılaslan ve Ymanoğlu, 2010a).

Bu araştırmada, kadınlara yönelik verilen hayvancılık eğitimlerinin etkisi üzerinde durulmuştur. Eğitimle birlikte uygulamalarda değişimin olup olmadığı belirlenmiştir.

## 2. Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın ana materyalini Tokat ili Merkez İlçesi kırsalında hayvancılık ile ilgili eğitim verilen, yalnızca hayvancılık yapan kadınlardan alınan veriler oluşturmuştur. Eğitim verilen 16 köyden gayeli örnekleme yöntemi ile %50'si alınarak, 8 köydeki 105 kadın çiftçi ile görüşülmüştür.

## 3. Araştırma Bulguları

### 3.1.Sosyo-ekonomik özellikler

Kırsal alanın ve kırsal alanda yaşayan kadınların sosyo-ekonomik özellikleri tarımsal yayım eğitimi ile ilgili çalışmalara yön vermektedir. Hayvancılıkla ilgilenen kadın çiftçilerin bazı sosyo-ekonomik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kadın çiftçilerin bazı sosyo-ekonomik özellikleri

Table 1. Some socio-economic characteristics of female farmers

Sosyo-ekonomik özellikler	Ortalama
Yaş (yıl)	45
Tarımsal deneyim (yıl)	28
Tarımsal gelir (TL)	18.523,00
Tarım dışı gelir (TL)	8.984,00
Büyükbaş hayvan varlığı (adet)	6,45
Küçükbaş hayvan varlığı (adet)	16,64

Ankete katılan çiftçilerin yaş ortalaması 45 yıl, tarımsal deneyim süreleri ise 28 yıldır. Buna bağlı olarak çiftçilerin ortalama 17 yaşından beri tarımla uğraştıkları görülmektedir. Tarımsal gelirleri ortalama 18.523,00 TL olup, tarım dışı gelirleri ise tarımsal gelirden daha az olarak 8.984,00 TL'dir. Çiftçiye en çok gelir getiren kaynağın tarımsal gelir olduğu tespit edilmiştir. Büyükbaş hayvan varlıkları ortalama 6,45 adet iken küçükbaş hayvan varlığı ise 16,64 adet olarak tespit edilmiştir. Bu durumda çiftçilerin daha çok küçükbaş hayvan varlıklarının olduğu görülmektedir. Tablo 2'de kadın çiftçilerin öğrenim durumu verilmiştir.

Tablo 2. Kadın çiftçilerin öğrenim durumu

Table 2. Education status of female farmers

Öğrenim durumu	F	%
Okuryazar değil	10	9,52
Okuryazar	9	8,57
İlkokul	72	68,57
Ortaokul	14	13,33
Toplam	105	100,00

Kadın çiftçilerin %9,52 si okur yazar olmayıp, %8,57 si okur yazardır. %81,9' u ise ilkökul ve ortaokul mezunudur. Lise ve üniversite düzeyinde öğrenim gören çiftçi bulunmadığı görülmüştür. Çiftçilerin hepsinin ev hanımı olduğu başka bir mesleğe sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Tablo 3'te kadın çiftçilerin üretim durumu verilmektedir.

Tablo 3. Kadın çiftçilerin üretim durumu

Table 3. Production status of female farmers

Üretim durumu	F	%
Bitkisel üretim	0	0,00
Hayvansal üretim	5	4,76
Karma	100	95,24
Toplam	105	100,00

Kadın çiftçilerin %95,24' ünün hem bitkisel hem hayvansal üretim yapmakta oldukları tespit edilmiştir.

Yapılan bir çalışmada, kadınların bitkisel üretim faaliyet alanında en fazla çapalama, yabancı ot temizliği ve hasat işlerinde çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanında sulama, tohum ekme, gübreleme, ilaçlama, tarımsal atıkları yakma ve oranı düşük olsa da toprağın sürülmesi, budama, aşı yapma, ürünleri pazara götürme işlerini yaptıkları belirlenmiştir. Hayvansal üretimle ilgili faaliyetlerde kadınların %81,29'u süt sağımı, %61,99'u hayvan besleme, %59,06'sı ahır-ağıl temizliği, %26,90'ının hayvan otlatma işlerini yapmaktadır (Kızılaslan ve Yamanoglu, 2010b).

Başka bir çalışmada %91,90 oranında kadınların bitkisel üretimin her aşamasına katıldıkları, hayvansal üretimde ise süt ürünleri üretimi ve sağım işlerinde aktif rol aldıkları ortaya konmuştur (Kızılaslan ve Erçoban, 2013).

### 3.2. Kadın çiftçilerin hayvancılık ile ilgili eğitimleri

Tokat İl Tarım ve Orman Müdürlüğü farklı zamanlarda olmak üzere kadın çiftçilere yönelik eğitim programları düzenlemektedir. Tablo 4'te kadın çiftçilerin almış oldukları eğitimler görülmektedir.

Tablo 4. Kadın çiftçilerin eğitim aldıkları konular

Table 4. Subjects that female farmers receive training

Eğitim konuları	F	%
İyotlu tuz kullanımı	53	50,48
Sağlıklı peynir yapımı	92	87,62
Brucella	61	58,10
Zoonos	65	61,90
Ahır ve süt hijyeni	103	98,10
Meme hastalığı	103	98,10
Süt sağım sistemi	16	15,24

\*Birden fazla cevap verilmiştir.

Kadın çiftçilerin ahır ve süt hijyeni ile meme hastalığı eğitimlerine yüksek oranda katıldıkları görülmektedir. Diğer eğitimlere de süt sağım sistemi eğitiminin dışında yaklaşık yarısından fazlasının katıldığı belirlenmiştir. Kooperatifçilikle ilgili eğitim çalışmasına ise hiçbir kadın çiftçinin katılmadığı saptanmıştır. Bölgede son 5 yılda ortalama 2 kez eğitim yapılmıştır. Üreticilerin son 5 yılda katıldıkları eğitim sayısı ortalama 2'dir. Buradan eğitim çalışmalarına çok yoğun katılmadıkları ya da tekrar olan eğitimlere katılmak istemedikleri söylenebilir. Tablo 5'te hayvancılık eğitimlerinin kadın çiftçilerin uygulamalarını etkileme durumu görülmektedir.

Tablo 5. Eğitimlerin kadın çiftçilerin uygulamalarını etkileme durumu

Table 5. The impact of the trainings on the practices of female farmers

Uygulamaları etkileme durumu	F	%
Değiştirdi	56	53,33
Değiştirmede	49	46,67
Toplam	105	100,00

Verilen eğitimler sonucunda hayvancılıkla ilgili uygulamalarda kadın çiftçilerin nasıl etkilendiği sorulduğunda %53,33'ünün uygulamalarını değiştirdiklerini ve eğitimlerin onlara farklı uygulamalar kazandırdığını, %46,67'sinin ise uygulamalarında hiçbir değişiklik yapmadığını ifade etmişlerdir. Tablo 6'da kadın çiftçilerin aldıkları eğitimi uygulama durumu görülmektedir.

Tablo 6. Kadın çiftçilerin aldıkları eğitimleri uygulama durumu  
Table 6. The situation of applying the trainings of female farmers

Uygulama Durumu	F	%
Biberon	34	32,38
Ahır hijyeni	39	37,14
Süt ısıtma	34	32,38
Hayvan sağlığı	43	40,95
Meme yıkama	15	14,29

\*Birden fazla cevap verilmiştir.

Üreticilere verilen eğitimler doğrultusunda neleri öğrenip uyguladıkları sorulduğunda en çok %40,95 oranında hayvan sağlığı, hastalıkları ve aşısı ile ilgili uygulamaları görüp uyguladıkları veya değiştirdikleri görülmüştür. Daha sonra en yüksek oranda ise %37,14 ile ahır hijyeniyle ilgili uygulamaları uygulamaya başladıkları görülmektedir. Ancak uygulamaya aktarımda değişimin çok fazla olmadığı söylenebilir. Kadın çiftçilerin hayvancılık eğitimi öncesi ve sonrasında hayvanlara aşı yaptırma durumu Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Kadın çiftçilerin eğitim öncesi ve sonrasında hayvanlara aşı yaptırma durumu  
Table 7. Vaccination status of female farmers before and after training

Aşı yaptırma durumu	Eğitim öncesi		Eğitim sonrası	
	F	%	F	%
Evet	99	94,29	105	100,00
Hayır	6	5,71	0	0
Toplam	105	100,00	105	100,00

Kadın çiftçilerin eğitim öncesi ve sonrasında büyük oranda hayvanlarına aşı yaptırdıkları görülmektedir. Ancak eğitim sonrasında eğitim almadan önceki durumda aşı yaptırmayan %5,71’lik kesimin dahi aşılama süreci içerisinde girdikleri saptanmıştır. Tablo 8’de kadın çiftçilerin eğitim öncesi ve sonrasında sağım makinesi kullanma durumu verilmiştir.

Tablo 8. Kadın çiftçilerin eğitim öncesi ve sonrasında sağım makinesi kullanma durumu  
Table 8. The status using milking machines before and after the training of female farmers

Sağım makinesi kullanma durumu	Eğitim öncesi		Eğitim sonrası	
	F	%	F	%
Evet	43	40,95	57	54,29
Hayır	62	59,05	48	45,71
Toplam	105	100,00	105	100,00

Hayvancılık da süt sağımı yaparken daha pratik ve daha hijyenik olan sağım makinesinin kullanılması önerilmektedir. Kadın çiftçilere sağım makinesi kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda eğitim öncesinde %59,05’inin kullanmadığı elle sağım yaptığı belirlenmiştir. Kadın çiftçilerin sağım makinesi kullanma durumları eğitimden sonra %13,34 daha fazla sağım makinesini kullandıkları görülmüştür. Tablo 9’da kadın çiftçilerin hayvancılık eğitimlerinden önce brucella ve zoonos hastalıklarını bilme durumu verilmiştir.

Tablo 9. Kadın çiftçilerin eğitimden önce brucella ve zoonos hastalıklarını bilme durumu  
 Table 9. Knowledge of brucella and zoonos diseases of female farmers before training

Hastalıkları bilme durumu	Brucella		Zoonos	
	F	%	F	%
Evet	38	36,19	16	15,24
Hayır	67	63,81	89	84,76
Toplam	105	100,00	105	100,00

Kadın çiftçilerin hayvancılık eğitimleri öncesinde brucella ve zoonos hastalıklarını çoğunlukla bilmedikleri görülmektedir. Brucella hastalığını bilen kadınların oranı %36,19 iken zoonos hastalığını bilenlerin oranı %15,24'tür. Tablo 10'da kadın çiftçilerin eğitimden önce peynir yapımında kullanılan sütü kaç derecede kaynatmaları gerektiğini bilme durumu verilmiştir.

Tablo 10. Kadın çiftçilerin eğitimden önce sütü kaynatma derecesini bilme durumu  
 Table 10. The state of knowing the degree of boiling milk before the training of female farmers

Bilme durumu	F	%
Evet	42	40,00
Hayır	63	60,00
Toplam	105	100,00

Üreticilerin % 60,00'ının eğitimden önce peynir yaparken kullanılan sütü ısıtmadan peynir hazırladıkları, bazı durumlarda ise hayvan sağıldıktan hemen sonraki sütün sıcaklığı ile peynir mayaladıklarını söyledikleri görülmektedir. Tablo 11'de kadın çiftçilerin hayvancılık eğitimleri öncesi ve sonrasında peynir yapımında kullanılan sütü kaynatma durumu verilmiştir.

Tablo 11. Kadın çiftçilerin eğitim öncesi ve sonrasında sütü kaynatma durumu  
 Table 11. The situation boiling the milk before and after the training of female farmers

Sütü kaynatma durumu	Eğitim öncesi		Eğitim sonrası	
	F	%	F	%
Evet	58	55,24	60	57,14
Hayır	47	44,76	45	42,86
Toplam	105	100,00	105	100,00

Hayvancılıkta hayvandan sağılan sütün peynir yapılabilmesi için öncesinde 70 derecede kaynaması gerekmektedir. Fakat ankete katılan çiftçilerin %44,76'sı eğitimden önce peynir yapımında kullandıkları sütü ısıtmadıkları görülmüştür. %42,86 oranında çiftçi eğitimden sonra da peynir yapmadan önce kullandıkları sütü ısıtmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda peynirde oluşabilecek hastalıklar ve insan sağlığı açısından zararlı olduğu için çiftçilere peynir yapımı ile ilgili İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün daha fazla eğitim verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Tablo 12'de kadın çiftçilerin eğitim sonrası bazı davranışları ve dikkat ettikleri konular verilmiştir.



Tablo 12. Kadın çiftçilerin eğitim sonrası bazı davranışları ve dikkat ettikleri konular  
 Table 12. Some behaviors and the issues they pay attention to after the training of female farmers

Davranış ve dikkat edilen konular	Evet		Hayır	
	F	%	F	%
Ahır hijyenine dikkat etme	91	86,67	14	13,33
Ahırda suluk kullanma durumu	27	25,71	78	74,29
Ahırda havalandırma bacası kullanma durumu	100	95,24	5	4,76
Ahır zeminine yanmamış kireç uygulaması	67	63,81	38	36,19
Meme temizliğine dikkat etme durumu	93	88,57	12	11,43

Kadın çiftçilerin hayvancılık eğitimleri sonrasında %86,67'sinin ahır hijyenine dikkat ettiği, %95,24'ünün ahırda havalandırma bacası kullandığı, %63,81'inin ahır zeminine yanmamış kireç uygulaması yaptığı, %88,57'sinin meme temizliğine dikkat ettiği görülmüştür. Ahır hijyeni hayvanların refahını iyileştirmek ve hastalıkları önlemek için iyi koordine edilmelidir. Ahırda havalandırma bacası ahırda biriken kirli havayı dışarı çıkarır. Baca olmazsa ahır iyi havalanmaz. Bacanın iyi çalışması hayvan refahı açısından gereklidir. Yanmamış kireç uygulamasında kirecin suyla temasa geçtiğinde yüksek ısı ürettiği için serpiştirildiği ortamdaki mikrop ve asalakları öldürme fonksiyonu vardır. Böylece ahırda dezenfeksiyon sağlanarak hayvanların temiz ve hijyen ortamında yaşamaları mümkün olur. Sağım öncesi meme başlarının temizliği; sağımda meme deliğinden içeri mikrop kaçırmamak açısından son derece önemlidir.

Eğitimde suluğun öneminden bahsedildikten sonra dahi kadın çiftçilerin %74,29'unun ahırda suluk kullanmadığı belirlenmiştir. Oysa büyük ve küçükbaş hayvanların her daim taze, temiz ve yeterli miktarda suya erişimi gereklidir. Kadın çiftçilerin suluk kullanması yönünde teşvik edilmesi gerekmektedir. Tablo 13'de kadın çiftçilere hayvancılıkla ilgili verilen eğitimin verimli geçip geçmediği sorularak cevapları verilmiştir.

Tablo 13. Kadın çiftçilerin hayvancılık eğitiminin yararı konusundaki düşünceleri  
 Table 13. Opinions of female farmers on the benefit of livestock training

Yararı konusundaki düşünceler	F	%
Evet	88	83,81
Hayır	17	16,19
Toplam	105	100,00

Kadın çiftçilerin %83,81'i hayvancılıkla ilgili verilen eğitimlerin yararlı olduğunu düşünmektedir.

Tarımsal yayım eğitimlerinin etkin hale getirilmesi, çiftçinin tutum ve davranışlarının değiştirilmesi, farklı yayım yöntemlerinin kullanılması ile ilgilidir (Kızılaslan, 2009). Kadın çiftçilere hayvancılık ile ilgili verilen eğitimlerin yönteminin ne şekilde olmasını istedikleri sorulmuş ve cevaplar Tablo 14'de verilmiştir.



Tablo 14. Kadın çiftçilerin hayvancılık eğitimlerine ilişkin yöntem istekleri

Table 14. Method requests of female farmers regarding animal husbandry training

Eğitimlerin yöntemi	F	%
Eğitim semineri	11	10,48
Demonstrasyon	6	5,71
Konferans	47	44,76
Broşür dağıtımı	6	5,71
Beceri eğitimi	35	33,33
Toplam	105	100.00

Verilen eğitimlerin daha faydalı daha anlaşılabilir olması açısından eğitim şekli büyük önem arz etmektedir. Bu açıdan eğitim alan çiftçilere hangi şekilde eğitim almak istedikleri sorulduğunda en çok %44,76'sı konferans şeklinde eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Bunu %33,33 ile uygulamalı eğitim olan beceri eğitimi takip etmektedir. Eğitim çalışmalarında bireylere sunulan programlarda ne kadar fazla duyu organına hitap edilirse o kadar etkin bir çalışma gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla mümkün olduğu kadar eğitimlerde duymak, görmek, uygulamak yönündeki duyuların harekete geçirilmesi eğitimin yararlılığı ve etkinliğini artıracaktır. Tablo 15'de kadın çiftçilerin hayvancılıkla ilgili eğitimleri yeterli bulma durumu verilmiştir.

Tablo 15. Hayvancılıkla ilgili verilen eğitimleri yeterli bulma durumu

Table 15. The situation of finding sufficient the training given about animal husbandry

Yeterlilik durumu	F	%
Evet	65	61.90
Hayır	40	38.10
Toplam	105	100.00

Kadın çiftçilerin %61,90'ı hayvancılıkla ilgili verilen eğitimleri yeterli bulmuştur. Ancak %38,10 gibi yüksek bir oran yeterli bulmamaktadır. Eğitimlerin eksiklikleri ve aksaklıklarının belirlenerek, çiftçilerin katılımı ile yapılmasını istedikleri yöntemler konusunda birlikte hareket edilmesi eğitimin etkinliğinin artırılması bakımından gerekmektedir. Tablo 16'da kadın çiftçilerin hayvancılık eğitimlerinin aralığı konusundaki istekleri verilmiştir.

Tablo 16. Kadın çiftçilerin eğitim aralığı konusundaki istekleri

Table 16. Aspirations of female farmers regarding training range

Eğitim aralığı istekleri	F	%
15 günde bir kez	4	3,81
Ayda bir kez	24	22,86
3 ayda bir kez	37	35,24
6 ayda bir kez	22	20,95
Yılda bir kez	18	17,14
Toplam	105	100,00

Verilen eğitimlerin şekli kadar devamlılığı ve sıklığı da önemli olduğundan çiftçilere hangi zaman aralıklarında eğitim almak istedikleri sorulduğunda en çok %35, 24 oranında 3 ayda

bir kez, %22,86'sı ayda bir kez, %20,95'i 6 ayda bir kez eğitim almak istediklerini belirtmiştir. Buradan kadın çiftçilerin eğitim çalışmalarına ilgi duydukları anlaşılmaktadır. Sürekli ve sürdürülebilir eğitim çalışmaları ile hayvansal üretim ve kalitede artış mümkün olabilecektir. Tablo 17'de kadın çiftçilerin hayvancılıkla ilgili sorunları verilmiştir.

Tablo 17. Kadın çiftçilerin hayvancılık sorunları

Table 17. Livestock problems of female farmers

Sorunlar	F	%
Yem fiyatlarının yüksek olması	69	65,71
Pazarlama sorunu	8	7,62
İlaç pahalılığı	1	0,95
İşçi bulma sorunu	4	3,81
Bakım zorluğu	4	3,81
Sorunu yok	19	18,10
Toplam	105	100,00

Kadın çiftçilerin %65,71'i hayvancılığın en önemli sorunu olarak yem fiyatlarının yüksekliğini göstermiştir. %18,10 herhangi bir sorun belirtmemiştir.

Yapılan bir çalışmada da küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesini önleyen en önemli faktörlerin başında yem giderlerinin yüksek olmasının geldiği belirlenmiştir (Acıbuca ve Budak, 2021). Tablo 18'de kadın çiftçilerin hayvancılıkla ilgili sorunlara devletten beklentisi verilmiştir.

Tablo 18. Hayvancılıkla ilgili sorunlara devletten beklentiler

Table 18. Expectations from the state for the problems related to livestock

Beklentiler	F	%
Yem fiyatlarının düşürülmesi	69	65,71
Pazarlama desteği	8	7,62
İlaç desteği	1	0,95
İşçi desteği	4	3,81
Bakım desteği	4	3,81
Beklenti yok	19	18,10
Toplam	105	100,00

Kadın çiftçilerin hayvancılık ile ilgili devletten beklentisi yem fiyatlarının düşürülmesidir. Çeşitli aşamalarda destek verilmesi de diğer beklentileridir.

#### 4. Sonuç

Bilginin ve yeniliğin çiftçiye aktarılmasında en önemli politika aracı olan tarımsal yayım eğitimlerinin süreklilik kazanması ve sürdürülebilir bir şekilde yerine getirilebilmesi için çiftçilerin de öğrenmeye açık olmaları gerekmektedir. Araştırmada kadın çiftçilerin büyük çoğunluğu ilkokul eğitim düzeyindedir. Yetişkin eğitimi olarak da adlandırılacak yayım eğitimlerinin kısa sürelerde sık sık yapılması bilgi ve bilinç düzeyinin artırılmasını sağlayacaktır. Kadın çiftçiler de eğitimi sık aralıklarla istemektedir. Eğitime katılan kadın çiftçilerin yaklaşık yarısı yeni bilgi ve teknolojileri uygulamaya geçirdiğini ifade etmiştir. Diğer yarısının alışmış oldukları geleneksel hayvancılık yöntemlerini uyguladıkları görülmektedir. Eğitimler sonrasında yapılan uygulamalarında görülen artış da düşüktür. Verilen eğitimlerden sonra ahır hijyeni ve hayvan hastalıkları ile ilgili konularda daha dikkatli oldukları tespit edilmiştir ancak peynir yapımında kullandıkları sütün ısıtılması gerektiği konusunda peynir kalitesini düşürdüğünü düşündükleri için çoğunluğun sütü ısıtmayı reddettiği görülmüştür. Aynı şekilde ahırda suluk kullanma davranışını da göstermemişlerdir. Kadın çiftçilerin en büyük sorunu yem fiyatlarının yüksek olmasıdır. Bu durumun onları hayvancılık yapmakta ve hayvan beslemekte zorladıkları görülmüştür. Bu konuda devletten en büyük beklentileri ise yem fiyatlarının düşürülmesi ve yem desteklemelerinin sağlanmasıdır.

Kırsal kadın üretimin her aşamasında etkindir. Geleneksel yöntemleri değiştirmek, yeni bilgilerin yaygınlaştırılıp benimsetilmesi kadına yönelik yayım eğitimleri ile mümkündür. Hayvancılık eğitimleri ile ilgili yapılacak tarımsal yayım çalışmalarının etkin olması için eğitim yöntemlerinin dikkatli seçilmesi, sürekli olarak eğitim çalışmalarının yürütülmesi, sürdürülebilirlik kriterlerine uyulması önem arz etmektedir.

#### 5. Kaynaklar

- Acıbuca, V. ve Budak, D. B. 2021. Mardin İlindeki Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Yapısal Durumu. Yuzuncu Yıl University Journal of Agricultural Sciences, 31 (4), 898-905.
- Ergün, O.F. ve Bayram, B. 2021. Türkiye’de Hayvancılık Sektöründe Yaşanan Değişimler. Bahri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi, 10 (2), 158-175.
- Kızılaslan, N. and Erçoban, M., 2013. A comparative analysis of participation of women to agricultural activities and utilization possibilities of agricultural extension (survey at center of Tokat province), Research&Reviews in Biosciences (RRBS), 7 (9), 349-362.
- Kızılaslan, N., 2009. Çiftçilerin Tarımsal Yayım Konusundaki Tutum ve Davranışları (Tokat İli Yeşilyurt İlçesi Araştırması). TÜBAV Bilim Dergisi, 2 (4), 439-445.
- Kızılaslan, N. ve Ünal, Y., 2013. Çiftçilerin Tarımsal Yayım Farkındalıklarının Belirlenmesi (Tokat/Erbaa Örneği). Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi, (5), 1-19.
- Kızılaslan, N. ve Yamanoglu, A., 2010 a. Social Gender Analysis in a Turkish Province. The Province Of Tokat: a case study, New Medit - Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment, 9(3), 76-80.
- Kızılaslan, N., ve Yamanoglu, A., 2010b. Kırsal alanda kadınların tarımsal üretime ve aile içi kararlara katılımı: Tokat ili örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(13), 154-166.
- Onurlubaş, H.E., Kızılaslan, H., 2007. Türkiye’de Bitkisel Yağ Sanayindeki Gelişmeler ve Geleceğe Yönelik Beklentiler.Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü (TEAE), ISBN:978-975-407-228-0, Yayın No:157, Ankara.
- Onurlubaş, E., Gürler, A.Z., 2015. Tüketicilerin Gıda Güvenliği Konusunda Bilinç Düzeylerinin Ölçülmesi: Tokat İli Örneği, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, ISBN: 978-605-9175-02-9, Yayın No: 242, Ankara.
- TOB, 2021. Tarım ve Orman Bakanlığı. TAGEM Kırmızı Et Sektör Politika Belgesi 2020-2024.